

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет «Одеська юридична академія»

КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТЕОРІЇ ПРАВА ТА ДЕРЖАВИ

**СИНТАГМИ СУЧАСНОЇ ЮРИСПРУДЕНЦІЇ :
ПРОЛЕГОМЕНИ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ**

до 80-річчя від дня народження
доктора юридичних наук, професора Юрія Миколайовича Оборотова
матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції

14 вересня 2026 року

Одеса
2026

Матеріали подано в авторській редакції

Синтагми сучасної юриспруденції : пролегомени правові інноватики. Пам'яті проф. Ю. М. Оборотова : (до 80-річчя від дня народж. д. ю. н., проф. Ю. М. Оборотова) : матер. Всеукр. наук.-практ. конф.(Одеса, 14 верес. 2026 р. Одеса : Нац. ун-т «Одеська юрид. академія»., 2026. 274 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.33882>

Матеріали конференції, вміщені у цьому збірнику, відображають прагнення представників української правничої науки осмислити методологічне значення наукової спадщини Ю. М. Оборотова та розглянути актуальні проблеми розвитку сучасної юриспруденції. У працях авторів досліджуються питання методології юридичної науки, традиційні та інноваційні напрями розвитку права, трансформація держави, зміна правової реальності під впливом глобалізаційних, інтеграційних, інформаційних і технологічних процесів.

Окрему увагу приділено проблемам цифровізації права, ролі штучного інтелекту у трансформації юридичної діяльності, зміні форм правового регулювання, розвитку правової системи в умовах європейської інтеграції, а також переосмисленню фундаментальних категорій загальної теорії права та держави.

Ключові слова: дистанційні судові засідання, відеоконференцзв'язок, судова цифровізація, невербальна поведінка, оцінка свідчень, сприйняття інформації

Key words: remote court hearings, videoconferencing, digitalisation of the judiciary, non-verbal behaviour, assessment of evidence, perception of information

Хмельницький Богдан Станіславович

Керуючий партнер адвокатського об'єднання

«Стратегічна адвокація»

DOI:

ВІД АБСОЛЮТНОСТІ ПРАВА ДО КОНЦЕПЦІЇ ДОПУСТИМИХ ОБМЕЖЕНЬ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Класична доктрина суб'єктивного права, сформована переважно в межах цивілістичної науки XIX – початку XX ст., значною мірою опиралася на розуміння права як гарантованої правопорядком сфери свободи особи, у межах якої вона могла діяти відповідно до власної волі та інтересу. Водночас таке розуміння не передбачало безмежності суб'єктивного права. Його здійснення визначалося нормативним змістом, об'єктом, призначенням і характером відповідного правовідношення. Абсолютність окремих суб'єктивних прав у цивілістичному розумінні характеризувала насамперед спосіб їх правового захисту: уповноваженій особі протистояло невизначене коло осіб, зобов'язаних утримуватися від порушення її права. Отже, абсолютний характер права не означав необмеженої свободи його носія.

Тому відповідну трансформацію недоцільно зводити до лінійного переходу від абсолютності суб'єктивного права до визнання необхідності його обмеження. Її зміст полягає у зміні підходів до юридичного обґрунтування меж права та допустимості зовнішнього втручання у сферу його здійснення, а також у формуванні чіткіших критеріїв правомірності такого втручання і процедур

контролю за діями держави. Йдеться не стільки про саме визнання можливості обмеження права, скільки про посилення вимог до встановлення, обґрунтування та застосування відповідних обмежень.

На думку М.О. Стефанчука, під поняттям «межі права» розуміються «всі ті можливості, які особа здатна для себе набути у зв'язку з юридичним закріпленням її прав» [1, с.34]. Поведінка, яка від початку не охоплюється цим змістом, не може вважатися здійсненням відповідного права, а тому заборона такої поведінки не завжди означає його обмеження. Водночас визначення того, чи належить певна поведінка до сфери права, нерідко має дискусійний характер і залежить від особливостей конкретного права та способу його нормативного закріплення.

Межі здійснення суб'єктивного права стосуються не самого обсягу закріплених правових можливостей, а допустимих способів їх реалізації. Вони виявляються, зокрема, у вимогах добросовісності та розумності, забороні зловживання правом, а також у необхідності враховувати права й законні інтереси інших осіб [2, с.40]. Обмеження права у становить зовнішній нормативний або індивідуальний вплив, внаслідок якого звужується можливість реалізації права в певному обсязі, у визначений спосіб, протягом певного часу або щодо окремої особи чи категорії осіб. Таке обмеження саме по собі ще не є порушенням права: воно може визнаватися правомірним за умови наявності належної правової підстави, легітимної мети, необхідності та пропорційності.

Порушення права виникає тоді, коли втручання не відповідає встановленим критеріям правомірності або зачіпає сутнісний зміст права настільки, що унеможлиблює його реальне здійснення. Отже, обмеження і порушення не є тотожними категоріями: перше характеризує факт і спосіб звуження можливості реалізації права, тоді як друге виражає негативну юридичну оцінку такого втручання. Саме визначення критеріїв, за якими допустиме обмеження відмежовується від неправомірного порушення, становить одне з центральних завдань сучасної доктрини суб'єктивного права.

Трансформація доктрини відбувалася передусім у конституційній і міжнародно-правовій традиції XX ст. Конституційне закріплення прав людини, а особливо прийняття Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (1950)[3], поставили перед правовою доктриною нові питання: у яких умовах держава правомірно втручається у здійснення гарантованих прав? Конвенція сама по собі дає різні відповіді залежно від структури конкретного права – і це є принципово важливим для розуміння того, що жодна «універсальна модель» обмеження не є насправді абсолютно уніфікованою. Право на заборону катувань, закріплене у статті 3 ЄКПЛ, є абсолютним у тому сенсі, що не допускає жодних виправдовуючих підстав і жодного балансування – жодна публічна необхідність не може зробити катування «допустимим обмеженням». Натомість кваліфіковані права – на повагу до приватного і сімейного життя (стаття 8), на свободу вираження (стаття 10), на свободу зібрань (стаття 11) – допускають державне втручання, але лише за суворо визначених умов. Таким чином, внутрішня різноманітність структури суб'єктивних прав унеможливорює формування єдиного й універсального підходу до визначення їх обмежень.

Попри цю різноманітність, у практиці Європейського суду з прав людини поступово сформувалась цілісна аналітична структура оцінки втручання держави у здійснення кваліфікованих прав. Ця структура охоплює кілька взаємопов'язаних вимог, що утворюють єдиний юридичний механізм, а не механічний перелік умов.

Вимога законності не вичерпується формальною наявністю нормативної підстави для втручання. Вона передбачає доступність відповідних норм, достатню чіткість і передбачуваність їх застосування, а також наявність гарантій від свавільного втручання. Особа повинна мати можливість з належним ступенем визначеності передбачити, за яких обставин держава може обмежити здійснення її права та якими можуть бути наслідки такого втручання [4, с.28].

Вимога легітимної мети означає, що втручання може бути виправдане лише цілями, визнаними відповідним правовим актом. Перелік таких цілей залежить від конкретного права та нормативної системи його захисту й може охоплювати, зокрема, охорону публічної безпеки, запобігання злочинності, захист здоров'я, моралі, прав і свобод інших осіб. Наявність легітимної мети є необхідною, проте сама по собі не підтверджує правомірності обмеження.

Вимога необхідності в демократичному суспільстві передбачає встановлення того, чи відповідає втручання суспільній потребі та чи наведено для його виправдання належні й достатні підстави. Необхідність у цьому розумінні не ототожнюється з корисністю, доцільністю або бажаністю відповідного заходу. Подальша оцінка здійснюється за допомогою принципу пропорційності, який вимагає співвіднести легітимну мету, обраний засіб та інтенсивність спричиненого ним обмеження.

Окремою гарантією у праві Європейського Союзу є вимога збереження сутнісного змісту права, закріплена у ч. 1 ст. 52 Хартії основних прав ЄС. Вона встановлює межу допустимого втручання: навіть обмеження, спрямоване на досягнення легітимної мети, не може позбавляти право його основного змісту або фактичної можливості здійснення [5]. Отже, оцінювання правомірності втручання не обмежується перевіркою його формальної законності та пропорційності, а охоплює також з'ясування того, чи зберігає відповідне право реальне юридичне значення.

Трансформація доктрини у напрямку контрольованого втручання не означає зникнення категорії абсолютного права. Тут принципово важливо розмежувати два різних значення терміну «абсолютне». У цивілістичному розумінні «абсолютне право» означає право, що захищається проти невизначеного кола осіб, тобто характеризує структуру правовідносин, а не безмежність самого права [6]. У конституційно-правовому і міжнародно-правовому сенсі «абсолютне» позначає право або заборону, що не допускає жодних виправдовуючих підстав для відступу: право не бути підданим катуванням або жорстокому поводженню, заборона рабства і підневільної праці

– ці норми є «абсолютними» в тому значенні, що категорія балансу їм недоступна [7, с.152]. Незалежно від значущості мети державного втручання чи характеру публічного інтересу, вони не можуть слугувати підставою для обмеження абсолютного права. Такі права не підлягають балансуванню з іншими приватними або публічними інтересами. Отже, сучасна доктрина обмежень прав має диференційований характер: поряд із кваліфікованими правами, втручання у здійснення яких допускається за умови дотримання встановлених критеріїв, вона визнає абсолютні права та заборони, відступ від яких не може бути виправданий посиланням на легітимну мету, суспільну необхідність або принцип пропорційності.

Таким чином, трансформація правової доктрини щодо обмежень права є змістовною: змінюється не сам факт наявності меж права, а спосіб їх юридичного обґрунтування і механізм контролю за їх дотриманням. Класична доктрина не заперечувала меж права, але інакше структурувала питання про їх допустимість; сучасна доктрина перемістила акцент із формальної законності на змістовну обґрунтованість втручання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Стефанчук М. О. Зловживання правом як новела цивільного законодавства. *Підприємництво, господарство і право*. 2005. № 4. С. 34–37.
2. Кот О. О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики: *монографія*. К.: Алерта, 2017. 494 с. С. 40-43
3. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод від 14 листопада 1950 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text
4. Фулей Т. І. Застосування практики Європейського суду з прав людини в адміністративному судочинстві : *роздаткові матеріали*. Київ : ВАІТЕ, 2013. 56 с. URL: <https://cdn.osce.org/sites/default/files/f/documents/f/4/106809.pdf>
5. Charter of fundamental rights of the European Union. 2012/C 326/02. Official Journal of the European Union. 2012. .URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/HTML/?uri=CELEX:12012P/TXT>

6. Цивільне право України : *підручник* : у 2 кн. Кн. 1 / Д. В. Боброва, О. В. Дзера, А. С. Довгерт та ін. ; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. Київ : Юрінком Інтер, 1999. 864 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/l_947_69687759.pdf

7. Stone Sweet A., Sandholtz W. Absolute Rights. The Law and Politics of International Human Rights Courts: The Dilemma of Effectiveness. Oxford : *Oxford University Press*, 2024. P. 151–188.

Ключові слова: суб'єктивне право, межі права, обмеження прав, допустимість обмежень, абсолютні права, публічні права, правова доктрина.

Key words: subjective right, limits of rights, restrictions on rights, permissibility of restrictions, absolute rights, public rights, legal doctrine.

Мастістий Ілля Андрійович

Керівник адвокатського бюро «Мастістий та партнери»

DOI:

Правова доктрина в умовах цифровізації: теоретико-правовий аспект

Правова доктрина належить до тих явищ правової дійсності, значення яких не обмежується формуванням системи наукових знань про право. У ній акумулюються концептуальні уявлення про природу права, закономірності його розвитку, принципи, категорії та конструкції, за допомогою яких юридична наука пояснює правові явища та пропонує моделі їх нормативного впорядкування. Правова доктрина – це сукупність (система) наук, знань про певне правове явище [1, с. 275]. Водночас значення правової доктрини не вичерпується накопиченням, систематизацією та узагальненням знань про право. Вона виконує також пояснювальну і концептуалізуючу функції, оскільки за допомогою сформованих нею понять, категорій і теоретичних конструкцій юридично значущі явища отримують наукове пояснення, визначається їх

Лисик Максим Анатолійович	
ПРАВОЗАКОННІСТЬ ЗВІЛЬНЕННЯ ПРОКУРОРІВ ЗА НЕПІДТВЕРДЖЕННЯ ІНВАЛІДНОСТІ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	141
Завальнюк Сергій Володимирович	
ПОДОЛАННЯ ПРОГАЛИН У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ ЯК НАПРЯМ ПРАВОВОЇ ІННОВАТИКИ У СФЕРІ МЕДІАЦІЇ.....	146
Подольан Юлія Олександрівна	
«ЗАВИЩЕННЯ ВАРТОСТІ» ЯК ПОЗАПРАВОВА КОНСТРУКЦІЯ: ПРОБЛЕМА ВИЗНАЧЕНОСТІ ОЗНАК ОБ’ЄКТИВНОЇ СТОРОНИ ЗЛОЧИНУ, ПЕРЕДБАЧЕНОГО СТ. 191 КК УКРАЇНИ.....	151
Савчук Вадим Степанович	
СУДОВЕ ЗАСІДАННЯ В РЕЖИМІ ВІДЕОКОНФЕРЕНЦВ’ЯЗКУ: ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ОЦІНКИ ДОСТОВІРНОСТІ ПОКАЗАНЬ	157
Хмельницький Богдан Станіславович	
ВІД АБСОЛЮТНОСТІ ПРАВА ДО КОНЦЕПЦІЇ ДОПУСТИМИХ ОБМЕЖЕНЬ: ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ.....	161
Мастістий Ілля Андрійович	
ПРАВОВА ДОКТРИНА В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ.....	166
Бочкала Роман Олександрович	
ПРАВО НА ІНФОРМАЦІЮ: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЇ	172
Рудницький Юлій Ігорович	
ПРАВО НОРМОТВОРЧОЇ ІНІЦІАТИВИ В МІСЦЕВІЙ РАДІ: КОЛО СУБ’ЄКТІВ І ЙОГО ОПТИМІЗАЦІЯ	178
Кучеренко Денис Сергійович	
ПОНЯТІЙНО-ПРАВОВЕ МИСЛЕННЯ У ДАВНЬОМУ РИМІ: МИСТЕЦТВО СИСТЕМАТИЗАЦІЇ.....	183
Шенцева Ольга Петрівна	
СТРУКТУРНІ ЕЛЕМЕНТИ ІНДУСЬКОГО ПРАВА	188
СЕКЦІЯ 3. ТРАДИЦІЙНІ ТА ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ ДЕРЖАВОЗНАВЧИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	193
Батанов Олександр Васильович	
ТРАДИЦІЇ У МУНІЦИПАЛЬНОМУ ПРАВІ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ У ФОКУСІ НАУКОВОЇ СПАДЩИНИ Ю. М. ОБОРОТОВА	193
Іванченко Ольга Миколаївна	
ДЕРЖАВНА ВЛАДА І ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО: ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА МОДЕЛЬ ВЗАЄМОДІЇ.....	204
Ковбасюк Степан Валерійович	
ТРАДИЦІЇ ТА НОВАЦІЇ В ДОСЛІДЖЕННІ ПОХОДЖЕННЯ ДЕРЖАВИ.....	211